

sprunglig” och hur det skapades olika subjektspositioner utifrån dessa tolkningar.

Boken visar att Arvidsson är mycket kunnig inom sitt ämne, han är en ”insider”, vilket han själv diskuterar i inledningskapitlet. För en läsare med icke-svensk bakgrund kan det dock ibland vara svårt att följa en del av de självklara beskrivningarna av 1970-talets Sverige och dess musikliv, det nämns många namn, insider-uttryck och förkortningar som inte alltid förklaras närmare. Här hade det varit bra att kontextualisera dessa mer för en läsare som inte är lika väl insatt i dessa händelser. Boken hade även gynnats av en längre förkortningsförteckning, då inte alla förkortningar förklaras i texten.

Alf Arvidssons undersökning är ett gediget och grundligt arbete och ett viktigt bidrag till forskningen om musik och samhälle i Sverige under åren 1965–1980. Han ger en intressant bild av relationen mellan musik, politik och samhälle. Han visar tydlig hur det musikaliska skapandet influeras av det politiska klimatet och hur musiken i sin tur också skapar ett politiskt klimat. Läsaren blir medveten om hur mycket i vårt nutida musikliv i Sverige som har uppstått under denna period och hur det påverkar oss än idag.

Petra Garberding, Uppsala

Maria Bäckman: *Miljonsvennar. Omstridda platser och identiteter*. Makadam förlag, Göteborg/Stockholm 2009. 272 s. ISBN 978-91-7061-054-7.

Vad är det senaste inom etnologisk forskning om svenskhet? Frågan kom från en person som tyckte att studierna *Svenskhet, den kulturförnekande kulturen* (1989) av Arnstberg, *Svensk mentalitet* (1989) av Daun och *Försvenskningen av Sverige* (1993) av Ehn, Frykman och Löfgren kändes gammalt. Beskedet blev: *Miljonsvennar* av Maria Bäckman 2009. Frågan väckte en del tankar kring den bok jag just skulle recensera, den handlar om svenskhet men hur ska den placeras i förhållande till ovan nämnda verk?

*Miljonsvennar* utspelas i en förort till Stockholm och bland en grupp gymnasieungdomar. Studien handlar förvisso om att undersöka vad svenskhet betyder för människorna på den utvalda platsen, men jag uppfattar att Bäckman snarare skriver in sin text inom fältet ”etnicitetsforskning” än etnologisk svenskhetsforskning.

Bäckman har tidigare erfarenhet av fältarbete bland gymnasieungdomar från sitt avhandlingsarbete. Hon

skriver att ungdomarna som förekommer i hennes doktorsavhandling *Kön och känsla* (2003) ingick i en homogen medelklassmiljö där alla sedan generationer var födda svenskar och därmed att: ”ingen sa ett knyst om vare sig klass, svenskhet eller religion (s. 14)”. Samtidigt ingår hon i en forskargrupp som på olika sätt studerar andra, mindre homogena miljöer och forskarkollegorna hade helt andra intryck av hur ungdomar talade med och om varandra i termer av klass, etnicitet och religion och att svenskhet eller snarare ”vithet” var centralt, viktigt och omdiskuterat. Detta väckte frågor om svenskhetens betydelse. Författaren ställer sig frågan: ”Vad händer med svenskhet när denna inte längre uppbär rollen av att vara en självklar normalitet?” (s. 25). Frågan om etnicitet och vad det innebär att vara svensk i minoritet står i centrum, men Bäckman har också en intersektionalistisk ambition att se hur etnicitet, klass, religion, sexualitet och kön samspelar och skapar relativa positioner för olika personer.

Studien bygger på ett omfattande fältarbete som tog sin början 2004 då Bäckman etablerade kontakt med en gymnasieskola i en förort till Stockholm. Med detta som utgångspunkt kunde hon dels följa undervisningen i en klass, dels lära känna de ungdomar som kom att bli hennes huvudinformanter: Bodil, Tiina och Josephine. Dessa tre följde Bäckman på ett särskilt sätt med många och långa samtal och intervjuer kring olika teman. Hon lät dem vara hennes vägvisare runt om i förorten och i beskrivningen av den. Det är dessa tre tjejer och deras närmaste klasskamrater som utgör basen för studien. Det är deras ordval och tolkningar av svenskhet, hur svenskar är, vem som är invandrare, som beskrivs i första hand. Bäckman understryker detta redan i inledningen där hon förklarar att hon i första hand utgår från en emisk definition av nationalitet, nämligen ungdomarnas egen. I ett andra steg vänder och vrider hon på de emiska definitionerna genom att ifrågasätta dem. Ofta tycks hon ha gjort det redan vid intervju- eller observationstillfället och i flera av utdragen från fältdagboken problematiserar ungdomarna själva det faktum att de så tvärsäkert kan använda kategorier som svensk eller invandrare och tala om hur dessa är, samtidigt som det känns som att Bäckmans frågor tvingar dem till att generalisera på ett sätt som de själva tycker är knepigt.

Bäckman själv blir på detta sätt hela tiden närvarande. Det är ibland nästan smärtsamt att läsa hur hon kommer med sina kommentarer, hur hon som forskare hela tiden är med, fast vid sidan om och hur svårt det kan vara att förankra och legitimera sin närvaro. I en längre passage

i presentationen av metod och material, under rubriken Ett oväntat bakslag, beskriver hon en speciell händelse. Den lärare som först välkomnat henne till klassen bröt plötsligt med kort varsel samarbetet utan att förklara varför. Bäckman kopplar brottet till en särskild händelse som i sin tur var kopplad till den högaktuella diskussion som just då pågick inom forskarvärlden kring makt- och integrationsfrågor. Ett antal forskare inom olika discipliner men med ett gemensamt vetenskapligt intresse för rasism och postkoloniala teorier hade gått ut i DN och kritiserat folkpartiet för dess förslag att ställa större krav på bidragstagare. Läraren tar med debattinlägget till skolan och vill diskutera det med klassen. Det som upprör är argumentationen som landar i att inlägget bygger på att andra tillskrivs åsikter som de inte har uttryckt. Läraren har vidare nyligen deltagit i en fortbildningssatsning om diskriminering, finansierad av Stockholms stad och verkställd vid Uppsala universitet. "Det var en märklig tillställning", säger hon och berättar kort om hur tillplattade hon och hennes kollegor känt sig (s. 37). Läraren var irriterad över att forskare som lever på att diskutera och problematisera föreställningar om skillnad, sedan levererar sina slutsatser på ett sätt som gör att åhörarna, de som går fortbildningen, blir de som diskriminerar, är rasistiska osv. Bäckman tror att hennes projekt kom att "smittas" av den forskning som läraren kom i kontakt med under fortbildningsdagarna.

Hela boken igenom har läsaren möjlighet att se hur resonemangen har gått, vilka frågor som ställts och hur vissa situationer lett till slutsatser i en situation som sedan hemma vid skrivbordet problematiseras. Det känns väldigt etnologiskt och relevant men det skapar också en svår balansgång mellan det alltför subjektiva och strävan efter vetenskaplighet. Som läsare måste man vara uppmärksam och följa författarens resonemang kring detta, annars riskerar man att hamna fel i texten och kanske lockas att tro att Bäckman går omkring och tycker och känner och att beskrivningarna av svenskhet som kommer fram beskriver hur det är på ett oroväckande stereotypt sätt. Att t.ex. skriva om att invandrare gillar spetsgardiner, medan svenskar tycker om smårutigt är att ge sig ut på hal is (s. 113ff). Handlar det om stereotypa föreställningar, fördomar eller erfarenheter?

Boken har som sagt fokus på etnicitet men också en intersektionalistisk ambition. Därför har Bäckman delat upp analysen utifrån teman som också är kopplade till teori om etnicitet i kapitlet Skumma typer, klass i kapitlet Resan till Djurholm, sexualitet i kapitlet Blond och religion i kapitlet Omistliga värden. I relation till

ungdomarnas egna emiska förståelser visar det sig lättare att undersöka etnicitet och sexualitet än t.ex. klass. Ungdomarna uttrycker sig helt enkelt inte i termer av klass eller reflekterar över sin klasstillhörighet, medan de har till synes tydliga uppfattningar om etnicitet och sexualitet. Detta gör det svårt även för Bäckman, som ser klass som en mycket viktig del i ungdomarnas identitet och livsvillkor men samtidigt inte kan utveckla det i samråd med sina forskningspersoner på samma sätt som de diskuterar etnicitet.

Bäckman plockar upp ett stort antal teman och ett stort antal mycket komplicerade begrepp som hon använder i analysen av sitt material. Som läsare får man flyktig insikt i varifrån dessa begrepp och teorier kommer och det är också bokens svagaste punkt. För att nämna några så diskuteras social reflexivitet, rasifierad blick, hybrida identiteter, idén om oförhindrade jaget, karnevalesk i olika sammanhang och ibland fungerar det men ibland blir det lite otympligt och mycket. Ett ord som jag hela tiden hade svårt att förlika mig med var begreppet "att passera". För mig är det starkt kopplat till svartas situation i Nordamerika och möjligheten för personer som till synes är vita men som har svarta i släkten att passera som vita och därmed hamna i en bättre position i samhället. Överfört till svenska sammanhang, till en fråga om att passera som svensk eller invandrare tappar det sin kraft.

Begreppet är ändå klargörande, vilket Bäckman visar i det sista kapitlet om André, En svensk blatte. André vill vara invandrare. "Den ultimata lösningen för hans önskan att passera som invandrare är således att, bokstavligen, göra sig själv till en" (s. 239). André vill flytta till USA. Väl där ska han kunna vara stolt över att vara svensk och han tillägger att han "nog skulle bli tvungen att resa till Sverige för att hämta en hustru eftersom han hört att tjejerna i Florida är lite annorlunda än i Sverige". Detta uttalande leder till att både han och Bäckman skrattar. Och visst är det en dråplig tanke som visar etnicitet i en mycket "Barthsk anda", där gränserna för etnicitet uppstår i relation till andra och yttre villkor.

Bokens stora förtjänst är, tycker jag, den inblick den ger i tre unga tjejers liv och tankar. *Miljonsvennar* bjuder emellanåt på lysande etnografiska skildringar där Bodil, Tiina och Josephine lotsar Bäckman genom sina bostadsområden, men också genom sina egna tankar om svenskhet, förorten, innerstaden, djursholmare, blont hår, sex, religion osv.

Bäckman skildrar tre svenska tjejer i förorten, och hur de funderar kring sin tillhörighet, kring platsen och alla de andra. De och deras kompisar är förvånansvärt

tydliga avseende just etnicitet och det etniska tycks vara kopplat till blodsband. Har man turkiska blodsband innebär det att man också har en viss kultur och livsstil. Samtidigt ruckar tjejerna ideligen på sina egna "essentialistiska" åsikter i denna fråga, t.ex. visar det sig att en av de svenska tjejerna faktiskt är finsk.

Boken handlar om ungdomar i en identitetsskapande period på gymnasiet där det gäller att ta reda på och visa vem man är, på ett sätt som kanske inte förekommer vare sig förr eller senare i livet. Många av de samtal och tankar som kommer upp känner jag igen från min egen gymnasietid. Bodil tar t.ex. upp boken *Sagan om isfolket* i en sekvens och säger till sin filosofilärare när han skrattar: "Varför skrattar du, är det inte bra litteratur?" (s. 135). Diskussionerna handlar och handlade om att positionera sig, skapa en självrepresentation och identitet gentemot sig själv och sin omgivning. Detta perspektiv på *Miljonsvennar* gör det till en intressant läsning där ungdomar framstår som aktiva och kapabla och deras röst blir hörd. Boken är skriven *med* dem och inte *om* dem och det är viktigt ur forskningshänseende av etiska skäl men också metodologiska.

Avslutningsvis vill jag kommentera två saker. Den ena är vad som händer med den intersektionalistiska ambitionen. Jag tycker att Bäckman aldrig lyckas knyta ihop den säcken. Hon skriver: "Att vara svensk, man och medelklass i Täby är något annat, verkligen något helt annat än att vara svensk, tjej och arbetarklass i en förort som Bergby" (s. 250). Vi fick i boken inte veta något om det förra. Men vi får veta en hel del om vad det innebär att vara svensk, *tjej*, arbetarklass till skillnad från exempelvis svensk, *kille*, arbetarklass. En diskussion om de skilda positioner och villkor som finns redan där mellan ungdomar i samma gymnasieklass och samma bostadsområde men med t.ex. olika kön hade varit intressanta att fördjupa.

Den andra är: Vad lär vi oss om svenskhet? Vi lär oss att det inte är en eftertraktad etnisk tillhörighet bland ungdomarna i förorten. Svenskhet mejslas (i emisk mening) ut i kontrasten mellan förorten och innerstaden och även i relation till en klassresa till Djursholm. Svennar i innerstaden framstår som okunniga, bortskämda och smygrasistiska. Svennar i förorten framstår som skumma, missbrukande och allmänt sluskiga. Svenskar är blonda och korkade, tjejerna lössläppta och killarna fåniga och blyga. Detta gör att ungdomarna färgar håret, anammar andra satta att uttrycka sig, religiös kyskhet osv. Men detta fixande är naturligtvis fyllt av ambivalenser och tveksamheter om vad som är föreställningar

om vad andra tycker, vad som är vedertagna stereotyper och vad som grundas i faktisk och egen erfarenhet. Det problematiserar också flyktigheten och relativiteten i svenskhet och det är ingen revolutionerande slutsats att konstatera att vad svenskhet är eller vem som har svenskhet, "det beror på" (s. 253).

I alla fall inte i relation till aktuell etnicitetsforskning. Annat är det kanske om man ställer studien i relation till etnologiska studier om svenskhet, som jag gjorde inledningsvis. I dessa verk tycks svenskhet inte "bero på". I alla fall är betydelsen av bl.a. kön, ålder, sexualitet, religion eller klass sällan eller inte alls problematiserad. Maria Bäckman öppnar därmed upp fältet "svenskhet" på ett sätt som inte föregångarna inom 1990-talets etnologiska svenskhetsforskning gjorde.

Kristina Gustafsson, Lund

Ebbe Schön: *Häxkonster och kärleksknepp*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2008. 333 s., ill. ISBN 978-91-7331-116-8.

*I Häxkonster och kärleksknepp* tar en av svensk folklivsforskningens mest välkända profiler, Ebbe Schön, upp det intressanta förhållandet mellan magi, kärlek och sexualitet i företrädesvis svensk folktroradition. Det är ett förhållande som kan ge viktiga insikter i folktrons föreställningsvärld. I förlängningen kan det ur ett vidgat perspektiv också säga oss en hel del om det mänskliga tänkandet överlag.

Schön beskriver och tolkar berättelser, idéer och erfarenheter inte bara från 1800-talets och det tidiga 1900-talets folkminnesuppteckningar, utan inbegriper även källor från tidigmodern tid. Det senare görs bl.a. med hjälp av vissa exempel från 1500-talet och en tämligen fyllig – om än övervägande deskriptiv – genomgång av 1600-talets trolldomsprocesser.

Boken bygger i viss utsträckning på två av författarens tidigare böcker, nämligen *Häxor och trolldom* samt *Älskogens magi*. Den kan emellertid inte bara sägas vara en utökad sammanfattning av dessa, utan innehåller en hel del nytt material.

Jag har läst flera av Schöns tidigare böcker och i princip alltid uppskattat hans narrativa stil och imponerande förtrogenhet med folktrons föreställningsvärld. *Häxkonster och kärleksknepp* är inget undantag. Schön skriver i vanlig ordning på ett engagerande och lättillgängligt sätt, vilket gör att boken med största sannolikhet tilltalar en bred läsekrets. Detta är säkert också ett